

Evenimnetul zilei – 13 aprilie 2011

SENATUL EVZ: Marele vagabond al unei metafizici îmbătrânite: Despre Emil Cioran

Emil Cioran a fost îndrăgostit de neant, se simțea bine doar în acel deșert al melancoliei cotropitoare căruia îi putem spune geniul inadaptării ori chemarea de a fi mereu împotriva și mereu fără-de-casă.

A fost marele vagabond al unei metafizici îmbătrânite. Născut la Rășinari în urmă cu o sută de ani, Cioran a fost un intelectual pasionat, deci unul chinuit, mistuit, devorat de incertitudini. A detestat orice schematism, s-a îndoit de toate precum și de el însuși. A trăit sub semnul disperării, al unui pariu imposibil cu un Dumnezeu ascuns, un demiurg capricios și adeseori irascibil, căruia s-a obstinat să-i azvârle mereu mânușa unui dispreț înfrigorat.

În tinerețe, cum o mărturisea chiar el, Cioran s-a contaminat cu virusul radicalismului utopic. A fost un intelectual atras, ori mai precis spus sedus, de promisiunile oraculare ale fascismului. Voia o România transfigurată, o Românie capabilă de delir, de salturi mortale, de aventuri imperiale. Într-un text de o sinceritate unică, acea confesiune sfâșietoare care este "Mon Pays", Cioran a spus mai multe lucruri dure despre orbirea sa juvenilă decât toți adversarii săi reuniți. Avea o chemare spre existențialismul apocaliptic (o tema explorată de Gabriel Liiceanu). Făcea parte între aceia care în lupta dintre suflet și spirit iau partea celui dintâi. Într-un text apărut în "Partisan Review" îl numeam un revoluționar mistic.

Tot astfel, după ce în tinerețe a scris "Schimbarea la față a României", o carte-manifest revelatoare pentru febra ideologică de atâtea ori distructivă a acelor timpuri, maturul Cioran a protestat față de orice formă de xenofobie. Paginile despre evrei din "La tentation d'exister" rămân un omagiu de o imensă căldură, aș spune dragoste, adus unui popor de solitari și martiri. Cum a putut acest om de o inteligență nepereche, îndrăgostitul de Schopenhauer, Nietzsche, Simmel, Scheler și Bergson, să îmbrățișeze tezele extremiste? Nu vom înțelege niciodată această opțiune intelectuală din timpurile acelea sumbre, când, cum spunea François Furet, ambele radicalisme, comunismul și fascismul, aveau un viitor tocmai pentru că democrația părea condamnată, dacă vom proceda reduc țio nist, operând cu verdicte apriorice.

Cred că o cheie pentru înțelegerea acestei pasiuni o oferă un text scris de scriitorul francez Paul Nizan în 1934 încă îi compară pe André Malraux și Martin Heidegger. Romancier de geniu, Malraux era atunci o vedetă a stângii antifasciste și pro-sovietice, iar Heidegger, filosof de geniu, acceptase să devină rectorul Universității din Freiburg numit de regimul nazist. Observa Nizan că în opera lui Malraux, ca și în aceea a lui Heidegger, și aș spune și în gândirea lui Cioran, era vorba de angoasă, de disperare, de "iremediabila solitudine ce caracterizează condiția umană".

Iată cuvintele criticului pe atunci comunist, omul care avea să rupă cu stânga stalinistă după Pactul Molotov-Ribbentrop și care murea pe front în 1940, la doar 35 de ani. Lui Nizan, așadar, Malraux îi amintea de "acel mare gânditor și filosof contemporan Martin Heidegger, pentru care, ca și pentru Malraux, esența vieții umane se află în angoasă și disperare. Această

apropiere este extrem de simptomatică pentru perioada istorică actuală. La acest ceas de declin al civilizației burgheze, unii mari gânditori au descoperit subit că, în confruntarea cu neantul, angoasa și disperarea reprezintă o realitate pentru om... La întrebarea fundamentală «Cum te poți sustrage angoasei și morții?», cei doi oferă răspunsuri diferite. Heidegger a găsit un răspuns în acceptarea totală și necondiționată a național-socialismului. Malraux, la rândul său, a încercat să învingă această angoasă. El a aflat în acțiune, în orice fel de acțiune, forță pentru a o depăși ori măcar pentru a o putea ignora. Acțiunea îl poate proteja pe individ împotriva disperării și angoasei... ea este suprema formă de eroism revoluționar".

Spre deosebire de un Georg Lukács care a rămas până în ultima clipă fidel pariului său bolșevic, Cioran a înțeles că a greșit. Și-a asumat ceea ce Marta Petreu numește "trecutul deocheat". Și-a purtat crucea cu demnitate, a agonizat, a pățimit, a sublimat supliciu în acele "silogisme ale amărăciunii" în absența cărora lumea noastră ar fi mult mai absurdă și mai mohorâtă.

Pentru că din deznădejdea lui Cioran se nasc zorii unei posibile redempțiuni. Nu este disperarea sterilității, ci acel fior ce nu poate fi domolit al unei eterne neputințe, dar și al unei veșnice obligații de a găsi sens acestei lumi. Dintre cărțile lui Cioran, favorita mea rămâne "Histoire et utopie". Acolo am aflat secretul dictaturilor totalitare dintr-un veac dominat de năluciri ideologice: "O lume fără tirani ar fi ca o grădină zoologică fără hiene".

Versiunea lărgită a textului de mai sus va fi publicată în numărul pe luna aprilie al revistei timișorene "Orizont".

<http://www.evz.ro/detalii/stiri/senatul-evz-marele-vagabond-al-unei-metafizici-imbatranite-despre-emil-cioran-926736.html>

Contributors – 7 aprilie 2011

Marele vagabond al unei metafizici imbatranite: Pasiunea lui Emil Cioran

A fost, nu ma indoiesc, cel mai central european intelectual roman (dar si francez) al veacului XX. A trait o existenta sub zodia utopiei, a dilemelor identitare si a nevrozelor politice. Nascut la Rășinari in urma cu o suta de ani, Emil Cioran a fost un intelectual pasionat, deci unul chinuit, mistuit, devorat de incertitudini. A detestat orice schematism descarnat, orice formula filosofica inghetata, s-a indoit de toate precum si de el insusi. A trait sub semnul disperarii, al unui pariu imposibil cu un Dumnezeu ascuns, chiar absent, un demiurg capricios, gelos si adeseori irascibil, caruia s-a obstinat sa-i azvarle mereu manusa unui dispret infrigurat. A fost indragostit de neant, se simtea bine doar in acel deșert al melancoliei cotropitoare caruia ii putem spune geniul inadaptarii ori vocatia de a fi mereu impotriva si mereu dezradacinat, Emil cel fara-de-tara, Emil cel fara-de-casa (*Heimatslosigkeit*). A fost marele vagabond al unei metafizici imbatranite. Dintre filosofii francezi ai timpului sau, l-as asemui cu un Vladimir Jankélévitch ori cu Emmanuel Levinas. Unii l-au numit nihilist. Nu cred ca putem vorbi de negarea valorilor, ci mai degraba de o suprema, apasatoare, terorizanta descumpanire. Lumea este stramb

alcatuita, suntem mereu dependenti de obligatii decizionale care sa dovedesc de atatea ori nefericite, chiar dezastruoase.

In tinerete, cum o marturisea chiar el, Cioran s-a contaminat cu virusul radicalismului utopic, fusese, spre a relua formula lui Czeslaw Milosz, un "sclav al Istoriei", un motiv suficient de puternic pentru a dezvolta ulterior un scepticism total in raport cu cantecele de sirena ale ideologiilor de orice culoare. A fost asadar un intelectual atras, ori mai precis spus sedus de promisiunile oraculare ale fascismului (putea merge in les *folles années trente*, la fel de bine, ori de rau, spre comunism, nu degeaba il admira pe Lenin). Mediocritatea burgheza proprie acelei *low and dishonest decade* (W. H. Auden), tihna unei democratii imperfecte, dar reale, il plictisea, il infuria, in scotea din minti. Voia *another country*, o Romania transfigurata, o Romanie nefilistina, o Romanie capabila de delir, de salturi mortale, de autenticitate, de aventuri imperiale. Intr-un text de o sinceritate unica, acea confesiune sfasiitoare care este "Mon Pays" Cioran a spus mai multe lucruri dure despre orbirea sa juvenila decat toti adversarii sai reuniti. La un ceas cand Romania democratica avea o vitala nevoie de prieteni, nu de inamici, a ales sa o deteste, lucru pe care avea sa-l regrete o viata. Avea o chemare spre existentialismul apocaliptic (inclinatie observata de Gabriel Liiceanu). Paradoxal, era un revolutionar care iubea traditia conservatoare. Facea parte, ca si Ludwig Klages, intre aceia care in lupta dintre suflet si spirit iau partea celui dintai. Intr-un text aparut in "Partisan Review" il numeam un revolutionar mistic. Un revolutionar, cum se spune, *fur ewige Dinge*. Este vorba de acel sindrom pe care istoricul Jeffrey Herf l-a definit drept al modernismului reactionar. Imi amintesc discutiile purtate cu Matei Calinescu despre generatia lui Cioran ca parte a unui fenomen european de respingere exasperata, dar si de asumare temerara a modernitatii. In eseul sau clasic despre "Joseph de Maistre si originile fascismului", marele ganditor liberal care a fost Isaiah Berlin il citeaza elogios pe Cioran.

Tot astfel, dupa ce in tinerete scrisese "Schimbarea la fata a Romaniei", o carte-manifest, o carte-dinamita, revelatoare pentru febra ideologica de atatea ori distructiva a acelor timpuri, maturul Cioran a protestat impotriva oricarei forme de xenofobie. Paginile despre evrei din "La tentation d'exister" raman un omagiu de o imensa caldura, as spune dragoste, adus unui popor de solitari si martiri. La fel, ceea ce scris despre maghiari, ceea ce a spus in convorbirile cu prietenii sai, intre care istoricul François Fejto, ar trebui predat in scolile din Romania pentru a depasi viziunile primitive care inca ipotecheaza si impiedica analizele sincere si oneste. Cum a putut acest om de o inteligenta nepereche, indragostitul de Schopenhauer, Nietzsche, Simmel, Scheler si Bergson, sa imbratiseze tezele extremiste? Ce demon il va fi inrobit? Nu vom intelege niciodata aceasta optiune intelectuala din timpurile acelea sumbre, cand, cum spunea François Furet, ambele radicalisme, comunismul si fascismul, aveau un viitor tocmai pentru ca democratia parea definitiv condamnata, daca vom proceda reductionist, operand cu verdicte apriorice si apodictice.

Cred ca o cheie pentru intelegerea acestei pasiuni o ofera un text scris de Paul Nizan in 1934 inca ii compara pe André Malraux si Martin Heidegger. Sa nu uitam, la acea data, Malraux era o vedeta a stangii antifasciste si pro-sovietice, iar Heidegger acceptase sa devina rectorul Universitatii din Freiburg numit de regimul nazist. Discursurile revolutionare ale lui Malraux

sunau tulburator de asemanator cu faimosul discurs rectoral al lui Heidegger. Heidegger exalta "grandoarea istorica a nazismului", Malraux pe aceea a bolsevizmului. Observa Nizan ca in opera lui Malraux, ca si in aceea a lui Heidegger, si as spune si in gandirea lui Cioran, era vorba de angoasa, de disperare, de refuzul masificarii, de "iremediabila solitudine ce caracterizeaza conditia umana". Iata cuvintele criticului pe atunci comunist, intelectualul admirat de fostii sai colegi de la Ecole Normale Supérieure, Jean-Paul Sartre si Raymond Aron, omul care avea sa rupa cu stanga stalinista dupa Pactul Molotov-Ribbentrop si care murea pe front in 1940, la doar 35 de ani, ingretosat de atatea infamii, abdicari si tradari. Lui Nizan, asadar, Malraux ii amintea de "acel mare ganditor si filosof contemporan, Martin Heidegger, pentru care, ca si pentru Malraux, esenta vietii umane se afla in angoasa si disperare. Aceasta apropiere este extrem de simptomatice pentru perioada istorica actuala. La acest ceas de declin al civilizatiei burgheze, unii mari ganditori au descoperit subit ca, in confruntarea cu neantul, angoasa si disperarea reprezinta o realitate pentru om...La intrebarea fundamentala 'Cum te poti sustrage angoasei si mortii?', cei doi ofera raspunsuri diferite. Heidegger a gasit un raspuns in acceptarea totala si neconditionata a national-socialismului. Malraux, la randul sau, a incercat sa invinga aceasta angoasa. El a aflat in actiune, in orice fel de actiune, forta pentru a o depasi ori macar pentru a o putea ignora. Actiunea il poate proteja pe individ impotriva disperarii si angoasei...ea este suprema forma de eroism revolutionar". (textul lui Nizan a aparut in "Literaturaia Gazeta" inaintea sosirii lui Malraux in URSS pentru a participa la primul congres al scriitorilor sovietici, v. Curtis Cate, "André Malraux: A Biography", New York: Fromm International Publishing Corporation, 1995, p. 202). Poate ca ar merita ca unii dintre cei care scriu in graba, cu porniri inflammat-justitiare, despre aceste destine intelectuale sa mediteze la cuvintele lui Nizan. M-am ocupat de relatia lui Heidegger cu nazismul intr-un text aparut pe blogul meu.

<http://tismaneanu.wordpress.com/?s=metapolitica>

Spre deosebire de un Georg Lukács care a ramas pana in ultima clipa fidel pariului sau bolsevic ("Cel mai rau socialism este superior celui mai bun capitalism", interviu cu Franco Ferraroti, 1970), Cioran a inteles ca a gresit. Si-a asumat ceea ce Marta Petreu numeste "trecurul deocheat". A facut pace cu valorile liberalismului democratic (din nou, opusul unui Lukács ori Carl Schmitt). Si-a purtat crucea cu demnitate, a expiat, a agonizat, a patimit, a sublimat supliciu in acele "silogisme ale amaraciunii" in absenta carora lumea noastra ar fi mult mai absurda si mai mohorata. Pentru că din deznadejdea lui Cioran se nasc zorii unei posibile redemptiuni. Nu este disperarea sterilitatii, ci acel fior ce nu poate fi domolit al unei eterne neputinte, dar si al unei vesnice obligatii de a gasi sens acestei lumi. Dintre cartile lui Cioran, favorita mea ramane "Histoire et utopie". Acolo am aflat secretul dictaturilor totalitare dintr-un veac dominat de naluciri ideologice: "O lume fara tirani ar fi ca o gradina zoologica fara hiene". Aceasta carte a lui Cioran ar fi una dintre acelea pe care le-as lua cu mine daca ar fi sa-mi petrec restul zilelor pe o insula pustie.

<http://www.contributors.ro/cultura/infrigurata-disperare-pasiunea-lui-emil-cioran/>